

Deportace

Definitivní vytržení z běžného života, byť již poznamenaného protižidovskými nařízeními, a ztrátu posledního zbytku svobody znamenal transport do ghatt nebo koncentračních táborů. Od října 1941 do konce roku 1942 byla deportována drtivá většina Židů žijících v protektorátu. Pouze lidé pracující na židovské náboženské obci nebo lidé ze „smíšených“ rodin byli prozatím ušetřeni.

Před deportací byli Židé nejdříve soustředěni na shromaždišti (většinou ve škole, sokolovně nebo v Praze v tzv. Radiotruhu), kde museli předat klíče od bytu, potvrdit odevzdání majetku „Říši“ a kde byli podrobováni ponižujícím prohlídkám a trestům.

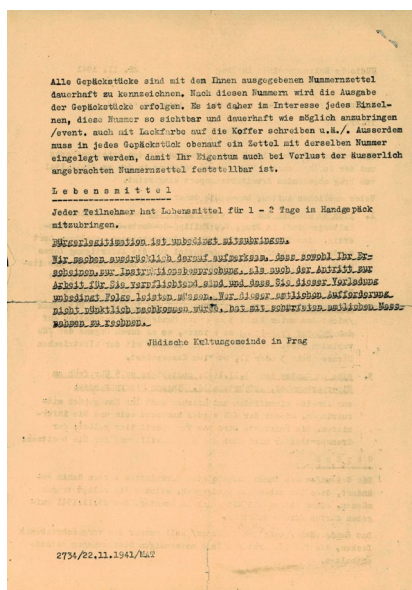
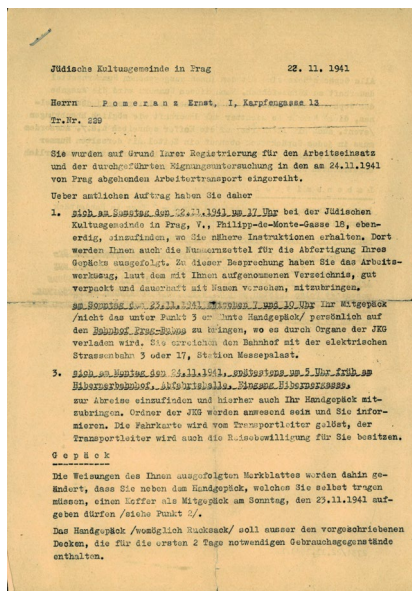
Transporty Židů z protektorátu byly součástí rozsáhlého systému deportací Židů pokrývajícího celou okupovanou Evropu, a to především od podzimu 1941. Od roku 1942 většina transportů směřovala do vyhlazovacích středisek v okupovaném Polsku. Transporty Židů se vypravovaly bez ohledu na to, zda přepravní kapacita nebyla potřebná pro jiné válečné účely. Většina transportů probíhala v přeplněných dobytčácích, kde byli lidé často ponecháni uzavřeni několik dní bez jídla, pití nebo možnosti jít na toaletu.

336 – Transport Židů z Plzně při cestě ze shromaždiště v sokolovně na nádraží, leden 1942

Židovské muzeum v Praze

Vypravování transportů nebylo možné utajit – přesuny (pod dozorem četníků) se často odehrávaly uprostřed měst a na očích veřejnosti.

Židovské muzeum v Praze

Transportu předcházelo povolání s podrobnými instrukcemi o shromaždišti, kam se měli lidé dostavit, a majetku, který museli zanechat ve svých bytech nebo odevzdat. Ernst Pomeranz byl povolán do tzv. komanda výstavby, prvního transportu do Terezína, který měl za úkol připravit kasárna pro chystané velké transporty z protektorátu. V říjnu 1944 byl Pomeranz deportován do Osvětimi. Zemřel krátce před koncem války v únoru 1945 v koncentračním táboře Dachau.

337 – Předvolání do transportu AK do Terezína pro Ernsta Pomeranze

„Židovská náboženská obec v Praze, 22. 11. 1941
Panu Ernstovi Pomeranzovi, Karpfengasse (Kaprova ulice) 13
Číslo v transportu: 229

Na základě Vaší registrace pro pracovní nasazení a provedení vyšetření způsobilosti jste byl zařazen do transportu, který bude vypraven z Prahy 24. 11. 1941.

Z toho důvodu je na základě úředního nařízení Vaší povinností

1. Dostavit se v sobotu 22. 11. 1941 v 17. hodin na Židovskou náboženskou obec v Praze V, ulice Philippa-de-Monteho 18, přízemí, kde obdržíte bližší instrukce. Tam Vám budou též vydány lístky s čísly pro odbavení Vašich zavazadel. K tomuto pohovoru je Vaší povinností přinést s sebou též pracovní nářadí, podle s Vámi vyhotoveného seznamu, které bude dobře zabalené a trvale opatřeno Vaším jménem.
2. Přinést v neděli 23. 11. 1941 mezi sedmou a desátou hodinou Vaše cestovní zavazadlo (ne v bodě 3 zmíněné příruční zavazadlo) osobně na nádraží Praha – Bubny. Tam bude převzato orgány Židovské náboženské obce. Na nádraží se dostanete tramvají č. 3 nebo č. 17, stanice Veletržní palác.
3. Dostavit se za účelem odjezdu v pondělí 24. 11. 1941 nejpozději v pět hodin ráno na Hybernské nádraží, do odjezdové haly, vchod z Hybernské ulice a sem si též přinést Vaše příruční zavazadlo. Zaměstnanci Židovské náboženské obce budou přítomni a budou Vás informovat. Jízdenka bude opatřena vedoucím transportu, který bude mít i cestovní povolení pro Vás.

Zavazadlo

Pokyny Vám vydaného poučení se mění v tom ohledu, že smíte vedle příručního zavazadla, které musíte sám nést, odevzdat ještě v neděli 23. 11. 1941 kufr coby cestovní zavazadlo (viz bod 2).

Příruční zavazadlo (pokud možno batoh) musí kromě předepsaných dek obsahovat nezbytné předměty denní potřeby pro první dva dny.

Všechna zavazadla musejí být trvale označena Vám vydanými lístky s čísly. Na základě těchto čísel bude prováděn výdej zavazadel. Je tedy v zájmu každého připevnit tato čísla co možná nejviditelněji a nejpevněji (případně je též napsat na kufr lakovou barvou). Mimo to musí být do horní části každého zavazadla vložen lístek se stejným číslem, aby Váš majetek mohl být zjištěn i při ztrátě vně připevněných lístků s čísly.

Potraviny

Každý účastník je povinen vzít si s sebou v příručním zavazadle potraviny na 1–2 dny.

Vzít si s sebou občanskou legitimaci je bezpodmínečně nutné.

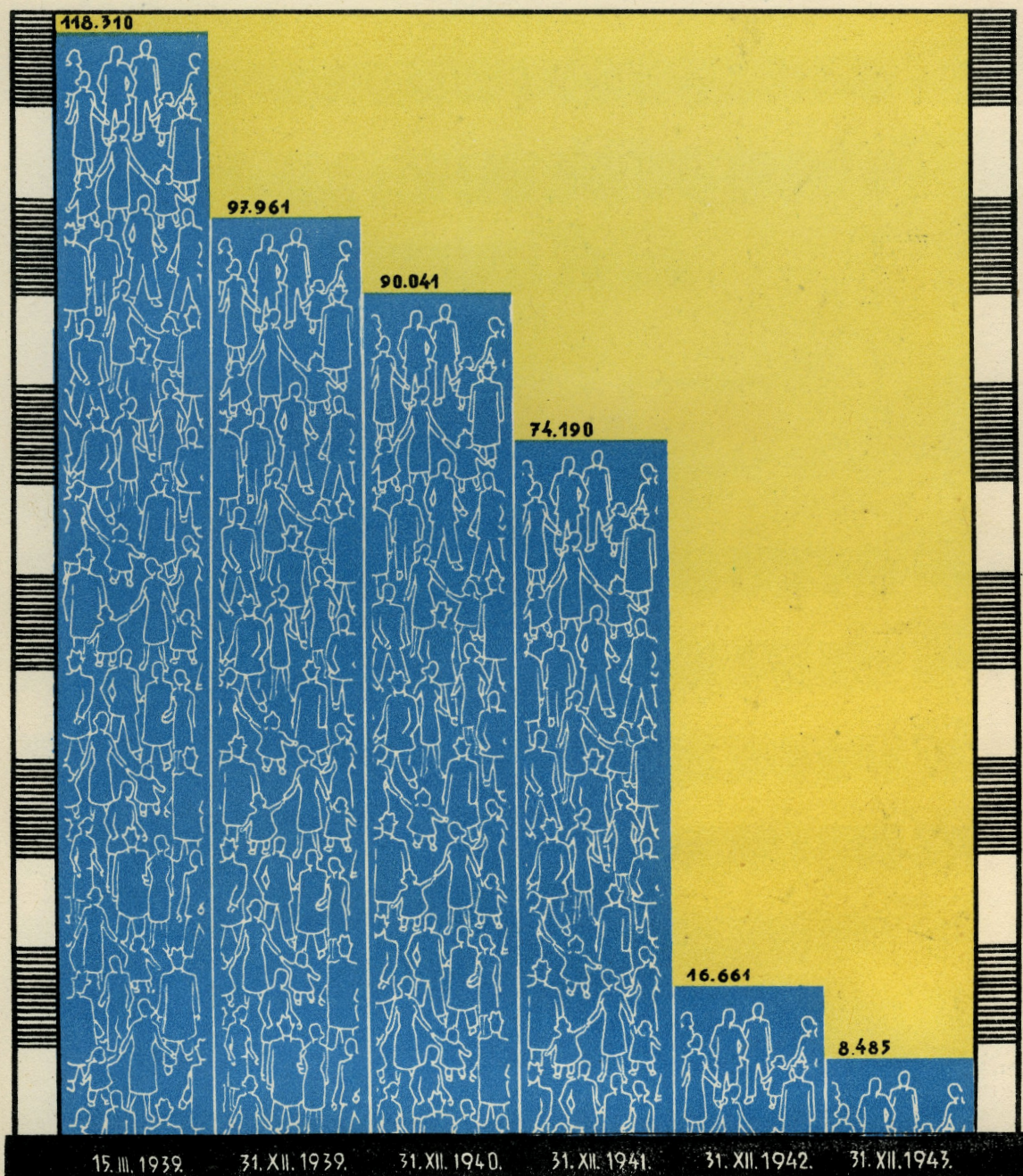
Upozorňujeme výslovně na to, že jak Vaše dostavení se k pohovoru, kde budete instruován, tak i nástup k práci jsou pro Vás závazné a že toto předvolání musíte bezpodmínečně uposlechnout. Kdo by nenásledoval přesně tuto úřední výzvu, musí počítat s nejostřejšími úředními opatřeními.

Židovská náboženská obec v Praze“

¹ Úbytek židovského obyvatelstva.

² Z celkového úbytku 109 825 osob spadá na přirozený úbytek 7 482 osob t. j. 6,8 %.
Z Židů podchycených k 31. 12. 1943 v kartotékách bylo 7363 skutečně přítomno.

ABNAHME DER JÜDISCHEN BEVÖLKERUNG¹

Von der Gesamtabnahme von 109.825 Personen entfallen auf die natürliche Verminderung 7.482 Personen d. i. 6,8 %.

Von den am 31. XII. 1943 karteimässig erfassten Juden waren 7363 tatsächlich anwesend.

¹ Vystěhovalectví.

² Doslova „odstěhování“, označovány tak byly transporty do Lodže a dalších míst.

³ „Přestěhování“, označovány tak byly transporty do terezínského ghetta, „ghettoizace“.

AUSWANDERUNG,¹ ABWANDERUNG,² WOHSITZVERLEGUNG.³

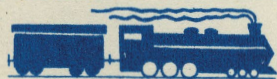
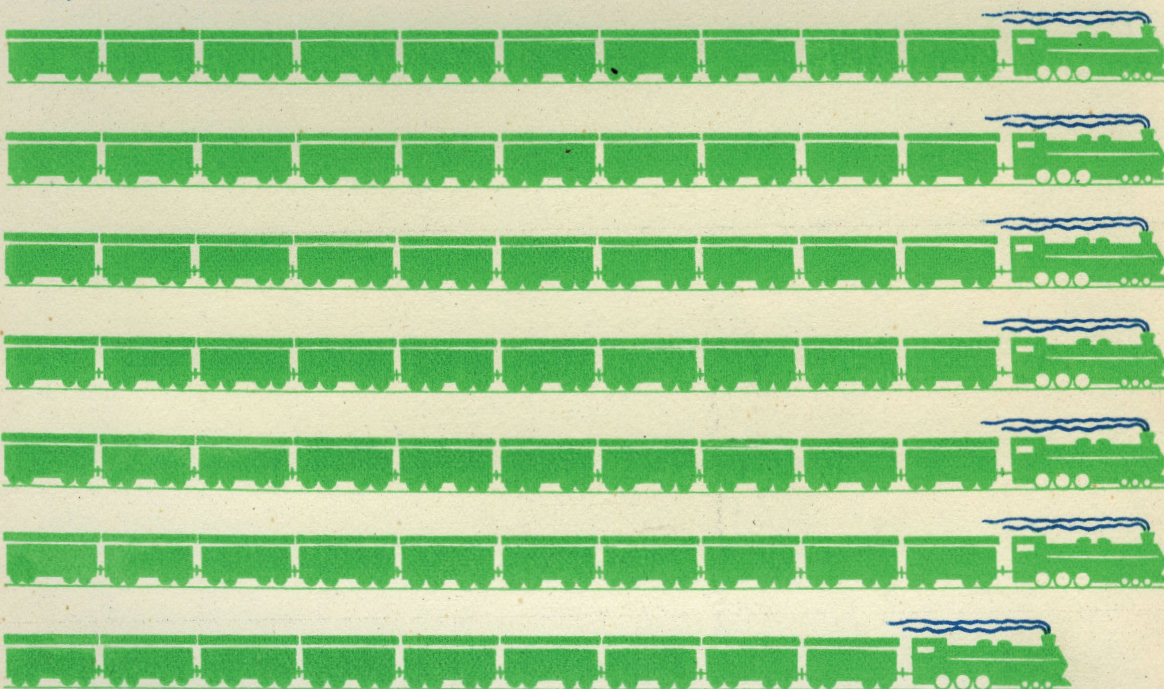
26.107 PERSONEN

7.000 PERSONEN

69.511 PERSONEN

AUSWANDERUNG

ABWANDERUNG

WOHSITZVERLEGUNG

1 Waggon 1000 Personen

Stand zum 31.XII. 1943.

„7. ledna

Ráno v osm hodin jsem šla na rabinát. Bylo tam ještě několik dětí. Zase jsem roznášela ty listiny a chodila vyřizovat různé vzkazy. Také jsem byla v Sokolovně. Oni jsou totiž zase registrace, které se dělají v Sokolovně. Asi všichni Židi z Plzně odjedou. Budou tři transporty. V Sokolovně bude také shromaždiště, ve kterém budou Židi asi tři dny před odjezdem. Na druhý týden má odject první transport a hned nato další. Dnes tedy jsem byla v té Sokolovně něco vyřídit. Bylo tam hrozně lidu.

13. ledna

Ráno v půl deváté jsem přišla k Epsteinům. Už tam byli všichni: Emil, Oli a Dolfi. Emil mi dal svoji fotografii. Od Alis a Oli už jsem si vzala včera. Vezmu si je s sebou. Za chvíli jsme šli všichni k Sokolovně. Pomohla jsem nést jeden batoh. Každý má své číslo, které si musí dát na kufry a jedno přišít na sebe. Byla to smutná cesta. Pro Alisku snad naposled. U Sokolovny nastalo loučení. Alis a Oli plakaly. Já jsem se jen stěží opanovala. Dala jsem Alis pusu. Jestli ji ještě jednou uvidím? Doma je teď hrozně práce. Musím pomáhat.

15. ledna

Neděle už se, bohužel, blíží. U nás je pořád smutno. Musíme všichni balit. Včera jsem si nechala ostříhat vlasy. Měla jsem velmi dlouhé vlasy až do polovic zad, svázané vzadu dvěma stužkami. Teď je mám krátké. Také jsem se včera nechala fotografovat. Fotografie už prej budou zejtra.

Pro Pána Boha, já už jsem na konci deníku. No, už bez toho nemůžu dnes moc psát. Už jsem tu jenom zítra a pozítří a pak – kdo ví, co bude pak. Dneska už odjel první transport ze Sokolovny. Popozejtří nastoupíme my jeho místo. Jak se mi bude po tobě, deníčku stejskat! To jsem si věru nemyslela, když jsem v srpnu po zkouškách začla psát své zážitky, že takhle smutně skončím. Nezažila jsem sice ten půl roku mnoho hezkého, ale jak ráda bych tak zůstala. Sbohem, můj deníčku! Sbohem!“

Deník Věry Kohnové, ed. Zdeněk Susa, Středokluky 2006, s. 184–196

Věra Kohnová se narodila v Plzni v roce 1929. Svůj deník si vedla od srpna 1941 do nástupu do transportu do Terezína v lednu 1942. Spolu s celou svou rodinou byla zavražděna v ghettu Izbica, kam byli deportováni z Terezína v březnu 1942. Z Plzně byly vypraveny celkem tři velké transporty s 2613 vězni označené písmeny R, S, T do ghetta v Terezíně. Více než 1200 z nich bylo brzy po příjezdu posláno do ghetta na Lublinsku v okupovaném Polsku. Konce války se dožilo jen 209 deportovaných plzeňských Židů.

340 – Poskytování informací o transportu na židovské náboženské obci v Praze

Židovské muzeum v Praze

„Pár týdnů po babičce a tetě dostala příkaz k transportu i maminka. Sbalila si povolený kufr, já si vzal na několik hodin z práce volno (šéfová pěkně brblala) a šel ji vyprovodit. Byla už nachystaná, na sobě sportovní kostýmek s hvězdou, na nohou bytelné boty, které nosívala na výlety po rakouských a slezských horách, a tak jsme hned šli na tramvaj. Čekali jsme na čtrnáctku, která jela k paláci Pražských vzorových veletrhů, který Němci určili za shromaždiště. Měli jsme štěstí, že přijela souprava se dvěma vozy, jelikož Židé měli dovoleno jezdit jen ve vlečňáku, ale stejně to nebylo jen tak. Položil jsem maminčin kufr na podlahu, a jak jsme tam tak stáli uprostřed vozu, nějaký pán zřejmě lepší sorty na nás začal křičet, že Židi podle nařízení smějí jezdit jen na zadní plošině. Protestoval proti naší přítomnosti tak vehementně, až v obličeji zrudl jako rak, a tak jsem kufr sebral, vzal maminku za loket a prodrali jsme se plným vozem dozadu, kde nám lidé mlčky udělali místo. Všichni odvraceli oči a bylo na nich vidět, jak je jim stydno, ale zároveň mají strach. Když tramvaj přešla na letenskou stranu Vltavy a konečně zastavila před Veletržním palácem, proklestili jsme si cestu ven a mladí židovští pořadatelé nás odmávli dovnitř. Bylo evidentní, že matku s hvězdou doprovázenou synem bez hvězdy nevidí poprvé.

V hale velké jako fotbalové hřiště seděly na bobku nebo na zavazadlech celé rodiny nebo jednotlivci v kroužku známých a přátel, zatímco kolem důležitě a zbytečně kmitali pořadatelé (myslím, že s bílou páskou na rukávě). Našel jsem volné místo, postavil před matku kufr a ona si na něj sedla jako ostatní. Během let, co od té chvíle uplynuly, jsem se mockrát snažil si vybavit, o čem jsme tenkrát mluvili, ale moc jsme si toho neřekli, a tak si vzpomínám hlavně na její tmavohnědý kufr, vlasy prokvetlé stříbrem, pár pobíhajících dětí a osamělé staré lidi. Mám pocit, že mi kladla na srdce, abych nezanedbával studia – oba jsme nevím proč věřili, že okupace brzy skončí a já půjdu na univerzitu – a také jsme prohodili pár slov o tom, že v Terezíně nebude sama, protože už tam je i babička s Irmou. Pak jsme se objali, maminka mě políbila a já se prodrál k východu, kde mi pořadatelé zkontrolovali papíry. Přestože jsem v nich neměl vyznačené velké J, utahovali si ze mě, ať už nikam nechodím, protože brzy půjdu do transportu také. Rychle jsem vyšel na ulici, po které jezdily normálně tramvaje a proudili chodci [...].“

Peter DEMETZ: *Praha ohrožená 1939–1945. Politika, kultura, vzpomínky*, Praha 2010, s. 261–262

„14. 12. NEDELE

V poledne jsme jely do Veletržního paláce. Gi jel na Obec, nemáme ještě číslo a neví, zda bude zařazen. Mamka, Eva, Danny a spousta jiných lidí jeli s námi. Rozloučení s Prahou. Jen nepřemýšlet. V jednu musíme narukovat. Rozloučení se všemi je velmi rychlé. Vrata se za námi zavírají a od nynějška jsme zajaty a nejsme již svobodnými lidmi.

Veletržní hala je obrovský sál z prken, na mnoha místech přepažený. První dojem je hrozný. Snažila jsem se to před maminkou nedávat najevo. Podlaha je celičká pokryta matracemi, jen s úzkými uličkami mezi nimi. Na matracích ležíme ve dne v noci. Lidé zčásti celkem dobře naložení, zčásti hrozně rozčilení, nešťastní a skleslí. Ihned jsme šly na průzkum. Viděla jsem mnoho známých, Egona Forschera, kterého jsem jednou poznala u Bennyho, dobrého známého Zwiho, Pacovského, se kterým jsem chodila v Žatci do školy, synovce Taussiga. Ve čtyři hodiny byl přivezen k smrti nemocný muž, s plačící ženou a křičícím dítětem, a byl uložen hned vedle nás. Podíváme se blíže, vidíme, je to Pavel Mändel. Za chvíli jsme z něho dostaly, že hraje jen komedii, aby se snad dostal ještě domů. Na druhé straně vedle nás je mladé děvče (Fanny) v mém věku, zdá se milá, hned jsem se s ní spřátelila. Je šest týdnů vdaná a přihlásila se dobrovolně, aby mohla jet za svým mužem. Před veletržní halou je potrubí s kohoutky na mytí. Z druhé strany je otevřená kuchyně, krytá jen skříňkou. Na mytí pro ženy je malá dřevěná bouda s umyvadlem. „Nejkrásnější“ je záchod, dlouhá dřevěná bouda s kbelíky, které je třeba denně vynášet. Všichni jsou zděšení a hrozně nešťastní, já si z toho moc nedělám. Má nová přítelkyně je stále se mnou, jsem ráda, že ji mám. Sportovní, veselá, ve dvou je vše snazší. Večer přišel Egon na návštěvu, zůstal celou noc s námi. Vůbec jsem nespala a bavila se s ním.

15. 12. PONĚLÍ

Lidé museli odevzdat klíče od bytů. My nikoliv, protože tatínek zůstal ještě doma. Jen klíče od skříní jsme odevzdaly, od úplně prázdných skříní. Dále bylo nařízeno odevzdat veškeré peníze, stříbro atd. [...]

16. 12. ÚTERÝ

[...] Dvakrát jsem psala domů, jednou ilegálně Evě, jednou legálně mamce. Večer hrozné rozčilení. Fiedler¹ začal fackovat lidi kolem, protože někdo kouřil (veškeré kuřivo, peníze až do posledního halíře, lihoviny, stříbro musely být odevzdány). To vše se strašným křikem, aby lidé byli zastrašováni a rozčilováni. Dělalí prý také namátkové kontroly v zavazadlech a při tom lítaly také facky. Právě, když jsme nakládali zavazadla, pršelo proudem. My dvě jsme si nechaly jen málo zavazadel, i spací pytle jsme odevzdaly a poslední noc jsme spaly bez nich.

17. 12. STŘEDA

Ráno jsme vstávaly v šest hodin. Spaní je hrozné, lidé přecházejí celou noc, stálý kašel. Maminka spala hrozně špatně, já poslední dvě noci již lépe. Všem mužům ostříhali vlasy, ženám ne. V osm hodin bylo vše připraveno k odjezdu. V devět hodin nás vedli pod silnou stráží německých vojáků s nabitými puškami na nádraží, posadili nás do zaplombovaných vagonů, avšak teprve v jedenáct hodin jsme odjeli, směr Terezín. [...]"

343 – Eva Roubíčková v roce 1945

Židovské muzeum v Praze

¹ Příslušník jednotek SS, který velel pražskému shromaždišti.